

Kerncurriculumvoorstel vanuit de beroepsgroep

TACO VISSER, SACHA VAN DER ZANDE,
BARBARA SCHELBERG EN GER VAN DER HEIJDEN

Dit artikel beschrijft de werkwijze en opbrengsten van het traject 'KerncurriculumGL' dat het bestuur van de VDLG in 2018 heeft begeleid. Het bestuur heeft docenten godsdienst/levensbeschouwing uitgenodigd om na te denken over de minimale basis voor levensbeschouwelijk onderwijs aan alle vo-leerlingen in Nederland. Doel is om als beroepsgroep een gedeelde basis te hebben voor ons vakgebied, dat we naar analogie met het traject Curriculum.nu in een kerncurriculum voor alle vo-scholen willen vertalen. Dat zou een unicum zijn. Ons vakgebied zou in bijzondere vo-scholen voor het eerst een gedeelde basis hebben en in openbare vo-scholen voor het eerst als vak aanwezig zijn. Om dit doel te realiseren gaat het bestuur samenwerken met de opleidingen GL en meerdere partners in het onderwijsveld. Samen hebben wij een Expertisecentrum Levensbeschouwing en Religie in het Voortgezet Onderwijs ingericht. Informatie daarover staat elders in dit themanummer, net zoals de feedback vanuit de opleidingen op ons curriculumvoorstel. Onze VDLG-studiedag van 14 maart 2019 geven we ten slotte ook mede vorm met het Expertisecentrum.

Alvorens ons voorstel te beschrijven, lichten wij de werkwijze van ons curriculumtraject eerst nader toe. Het traject kende drie fases. Het begon met een brainstormfase van vijf regiobijeenkomsten voor docenten GL. Daarna was er een reflectiebijeenkomst, waarvoor een groep deelnemers uit de vorige fase is uitgenodigd. Ten slotte zijn alle opbrengsten verwerkt in ons kerncurriculumvoorstel.¹ Er was een vierde fase bedacht met regiobijeenkomsten, waar docenten feedback zouden geven op ons voorstel. De aanwezigen in fase 2 vonden dat niet nodig. In plaats daarvan zijn de opleiders benaderd voor hun feedback.

1 In *NartheX*, maart 2017, verscheen ook een conceptcurriculum religie en levensbeschouwing. Dit voorstel kwam vanuit een universitaire lerarenopleiding en enkele onderwijsbestuursorganisaties. In dat nummer hebben tien docenten daarop feedback gegeven. Grofweg kwam hun feedback neer op redelijk veel instemming met de intentie en de inhoud van dat concept, maar het miste volgens velen voldoende aansluiting op de persoonsvorming van leerlingen en het voorstel leek hun te ambitieus. Dit eerdere conceptcurriculum en de feedback van de tien docenten zijn verwerkt in ons voorstel.

Brainstormbijeenkomsten

Voor de vijf brainstormbijeenkomsten van fase 1 konden docenten GL zich aanmelden via de twee VDLG-nieuwsbrieven, die we aan leden en niet-leden versturen. Tussen februari en mei 2018 zijn er bijeenkomsten geweest in Zwolle, Utrecht, Breda, Den Bosch en Zaandam. In totaal hebben zo'n vijftig (oud-) docenten GL, al dan niet VDLG-lid, meegedacht in deze bijeenkomsten.

Op elke bijeenkomst zijn allereerst antwoorden gevraagd op de vragen naar de relevantie en de bedoeling, het grotere doel, van het vak(gebied) GL in het vo, in de vorm van een beoogd kerncurriculumGL.² Beide vragen gelden voor elk schoolvak in het vo. Menig openingscollege in de lerarenopleidingen en menig handboek vakdidactiek begint hier ook mee. De aanwezigen hebben individueel hun antwoorden op de twee vragen opgeschreven op kaartjes. Vervolgens zijn de aanwezigen aan vier thematafels in gesprek gegaan over vier thema's: de vereiste kennis voor vmbo (1) en havo/vwo (2) en de vereiste vaardigheden en houdingen voor vmbo (3) en havo/vwo (4) voor het beoogde kerncurriculumGL.³ De deelnemers wisselden gedurende de bijeenkomst van tafel, zodat iedereen over elk thema mee kon spreken. Alle opbrengsten van de tafelgesprekken hebben de deelnemers opgeschreven op posters. Na afloop zijn de opbrengsten van alle kaartjes en posters uitgetypt in een verzameldocument, dat in het ledendeel van de VDLG-site is geplaatst.

De sterke wens is om het (persoons)vormende aspect en het kennisaspect van het vak in een vruchtbare samenhang met elkaar te brengen, voorbij de diversiteit aan visies en (les)methoden.

Reflectiebijeenkomst

Op de reflectiebijeenkomst van fase 2 (8 september 2018) hebben Laas Terpstra (docent GL), Kees Hamers (opleider GL), Ger van der Heijden (docent GL, namens bestuur VDLG), Joanne Kemman (opleider GL), Tuur de Beer (namens Expertisecentrum), Michaël van der Meer (docent GL), Raaf Cornelisse (docent GL), Jan Bollemaat (docent GL), Aart Jon Schimmel (oud-docent GL), Sacha van der Zande (docent GL, namens bestuur VDLG), Gerda Prosman (docent GL), Jos

- 2 Toegelicht is het uitgangspunt dat het kerncurriculum onderwijspedagogisch bedoeld is en dus niet bedoeld is in het kader van de geloofsopvoeding en de socialisatie in religieus-institutionele zin.
- 3 Toegelicht is het uitgangspunt dat de volgende studiebelastingen gelden voor het beoogde kerncurriculum: 60 uur voor vmbo, 80 uur voor havo en 100 uur voor vwo/gymnasium. Elke school is vrij in de inrichting van het curriculum, hetzij in een vak of in een leergebied. Stel dat een school nu één uur per week GL op het lesrooster heeft staan, dan beslaat het kerncurriculum de helft van de studiebelastingen. Op deze wijze houdt elke school ook (onderwijs)vrijheid.

de Pater (opleider GL) en Taco Visser (namens bestuur VDLG en Expertisecentrum) het verzameldocument met de opbrengsten van de vijf regiobijeenkomsten, dat zij voorafgaand aan de bijeenkomst hadden gelezen, besproken en geëvalueerd.

Bij de kennismaking met elkaar werd eerst de vraag gesteld wat iedereen in het algemeen opviel in het verzameldocument. Een vaak genoemde opmerking was dat er een spanningsveld bij onze vakcollega's lijkt te zijn tussen het (persoons)vormende aspect en het kennisaspect van het vak. De sterke wens van de aanwezigen is echter om deze twee aspecten in een vruchtbare samenhang met elkaar te brengen, voorbij de diversiteit aan visies en (les)methoden.⁴

Vervolgens zijn de deelnemers in drie heterogene groepen uiteengegaan, met in elke groep tenminste een docent, opleider en VDLG-bestuurslid. Zij hebben op basis van het verzameldocument antwoord gegeven op de vragen naar de bedoeling of het grotere doel van het vak, inclusief de relevantie van het vak in het vo, en naar de belangrijkste kennisdomeinen en vaardigheden c.q. houdingsaspecten van het vak.

Bij de afronding zijn de groepsopbrengsten plenair gedeeld. Daar viel allereerst op dat de relevantie van dit vak zowel gezien wordt in de bijdrage van dit vak aan de persoonsvorming van de leerling in levensbeschouwelijke zin, als in het leren omgaan met levensbeschouwelijke anderen in de multiculturele samenleving. In het verlengde hiervan viel ten tweede op dat veel aanwezigen het aanleren van vaardigheden op levensbeschouwelijk gebied als primair beschouwen en dat de verwerving van levensbeschouwelijke concepten en kennis en de levensbeschouwelijke optiek in het licht van het leren van die vaardigheden staat. Het vak heeft voor velen een pedagogische spits gericht op persoonsvorming of identiteitsvorming in levensbeschouwelijke zin, waarvoor vaardigheden en kennis op het gebied van levensbeschouwing en religies aangewend worden. Een kerncurriculum inzake levensbeschouwing en religie in het vo zal de basisvaardigheden en basiskennis moeten weergeven, die de persoonsvorming in levensbeschouwelijke zin mogelijk maakt van alle vo-leerlingen in onze multiculturele samenleving.

4 Een andere opmerking die op enige instemming kon rekenen, was of 'deelcurriculum' niet beter is dan 'kerncurriculum'. De reden heeft onder meer te maken met de (onderwijs)vrijheid en met het risico dat het begrip 'kern' suggereert dat wat je verder doet als sectie niet tot de kern behoort van het vakgebied. Het bestuur onderkent dit risico, gedacht vanuit het vakperspectief, maar het begrip 'deelcurriculum' heeft, gedacht vanuit het maatschappelijk perspectief, het nadeel dat dit kan leiden tot een onderwaardering van dit unieke curriculum-initiatief. Mogelijk is 'basiscurriculum' een alternatief, omdat dit begrip zowel de gezamenlijke basis als de suggestie uitdrukt dat wat je als sectie nog meer aanbiedt een verrijking is.

Een rationale voor een kerncurriculum

Op basis van de gezamenlijke opbrengst van de reflectiebijeenkomst en de opbrengsten van de vijf regiobijeenkomsten volgt hieronder ons voorstel voor een kerncurriculum. Het voorstel heeft het karakter van een rationale en zal met behulp van opleiders en het Expertisecentrum verder aangescherpt en uitgewerkt worden. Het voorstel is geschreven op basis van de groepsantwoorden van de reflectiebijeenkomst op de vragen naar het grotere doel van het vak, de kennisdomeinen en de vakvaardigheden. Vanwege de bevinding dat vaardigheden prevaleren, is de volgorde tussen kennis en vaardigheden omgedraaid.

Een kerncurriculum inzake levensbeschouwing en religie in het vo zal de basisvaardigheden en basiskennis moeten weergeven, die de persoonsvorming in levensbeschouwelijk zin mogelijk maakt van alle vo-leerlingen in onze multiculturele samenleving.

Het grotere doel van het vak

Het gaat er in dit vak(gebied), in de vorm van het beoogde landelijke kerncurriculum in het vo, om wat iedere leerling in het vo nodig heeft om als (volwassen) persoon levensbeschouwelijk in de wereld te 'zijn' tussen mensen met andere levensbeschouwingen. De leerling leert zich op een levensbeschouwelijke manier verhouden tot zichzelf, de ander en de wereld om zich heen, leert de wereld, de ander en zichzelf beter begrijpen en leert op een levensbeschouwelijke wijze zingeven aan het leven. De dialoog met zichzelf, met anderen en met relevante levensbeschouwelijke stromingen in Nederland zijn het middel hiervoor.

Vakvaardigheden in drie domeinen

Om het grotere doel te bereiken, zijn de volgende vakvaardigheden nodig, die we hebben onderverdeeld in drie domeinen:

- Leren *levensbeschouwelijk zingeven*: omgaan met contingentie en kwetsbaarheid, oog voor onbekende, oordelen uitstellen, zingeven aan het menselijk bestaan, hermeneutisch vermogen, onderscheiden eerste en tweede taal, herkennen en stellen zin- en levensvragen, verwondering, narrativiteit, biografiek, levensbeschouwelijke (zelf)reflectie, waardenreflectie, ethische reflectie en de relatie met eigen handelen.
- Leren *levensbeschouwelijk verhouden*: openstaan voor, zich inleven in de ander en zichzelf, vragen leren stellen aan een ander, doorvragen, levens-

beschouwelijk dialogiseren, leren wat aandacht en ritualiseren is in het kader van gemeenschapsvorming, interculturele omgangsvormen en eigen grenzen daarin vinden.

- Leren *levensbeschouwelijke kennis verwerven*: hanteren van de levensbeschouwelijke optiek, herkennen van de levensbeschouwelijke optiek in actualiteit, theater, film, muziek en literatuur, interpreteren van levensbeschouwelijke teksten en uitingvormen, onderzoeken van levensbeschouwelijke concepten, historisch, sociologisch en psychologisch onderzoek op het gebied van levensbeschouwing en religie.

Kennisdomeinen

Om de vakvaardigheden voldoende te beheersen, hebben leerlingen de volgende kennis nodig, die we hebben onderverdeeld in vijf domeinen:

- *Levensbeschouwelijke kernconcepten* kennen als contingentie, levensvragen, zingeving, tweede taal, religie, levensbeschouwing, spiritualiteit, rituelen, ethiek en moraal (in relatie tot levensbeschouwing).
- Kennis van de belangrijkste *levensbeschouwelijke stromingen* in Nederland (christendom, islam, jodendom, hindoeïsme, boeddhisme, humanisme), zoals de kennis van basisbegrippen, wereldbeeld, mensbeeld, geschiedenis, feesten, rituelen, teksten/verhalen, substromingen en symbolen.
- Het herkennen en begrijpen van *levensvragen, zingevings- en bestaanservaringen* in de levensbeschouwelijke stromingen.
- Het herkennen en begrijpen van de *christelijke en de humanistische wortels van de Nederlandse cultuur* en van de joodse en islamitische invloeden daarin.
- Basiskennis van *historische, sociale en psychologische perspectieven* van levensbeschouwelijke fenomenen.

Vervolgstappen

Een kleine tekst, maar een grote stap voor het vakgebied. Het VDLG-bestuur zal de tekst het komend jaar samen met de beroepsgroep en met onze ho- en wo-partners in het Expertisecentrum Levensbeschouwing en Religie in het Voortgezet Onderwijs verder aanscherpen en concretiseren. We zijn daar al mee begonnen door feedback te vragen aan onze opleiders. Hun constructieve feedback leest u vanaf pagina 12 in dit nummer.